

Prezidenciális Magyarország

VISSZHANG - LIX. évfolyam, 8. szám, 2015. február 20.

Az Országgyűlésben december közepén elfogadott 2015. évi költségvetésből központi jelentőségű, minden lehetséges kormánypárti eszközzel generált folyamat rajzolódik ki. Az őszi – összességében százmilliárdos nagyságrendű – államháztartási zárolást követő hónapban elfogadott költségvetés valójában Magyarország jövőbeni modelljének alapjait tartalmazza fejezetei és sorai mélyére rejtve. A 2015-ös költségvetési év lesz a rezsim életében az első esztendő, amely kifejezetten a minden ellensúlyát kiiktató orbánizmus régóta dédelgetett nagy prezidenciális tervét szolgálja.

A 2014. december 15-én elfogadott (16,3 ezer milliárd bevételt, 17,2 ezer milliárd kiadást és 877 milliárd hiányt tartalmazó) költségvetés jóval több, mint a minden év végén szokásos monotóniával megszavazott hazai költségvetés legújabb változata. Valójában egy – a korábbiakhoz képest – kérlelhetetlenebb módon megvalósítandó uralmi modell gyorsított ütemű, mesterséges kiépítését szolgáló radikális fiskális csomagterv, mely az uniós makrogazdasági elvárásoknak való formális megfelelés örve alatt az uralmi elit országlásának soha nem látott mélységű társadalmi, gazdasági, pártpolitikai pilléresedését szolgálja. Vagyis a felületes elemzők irányából gyakorta túlértékelt kormánypárti belharcok és lelkesítő tömegtüntetések – a költségvetés sarkaszámiból pontosan kiolvasható módon – korántsem a jobboldali rezsim erőzóját váltják ki. Hanem az alternatív társadalmi erőközpontokat dezintegráló – és azokat „belső gyarmatokká” deklasszáló –, immár ötödik éve zajló országátalakítást gyorsították fel, illetve radikalizálták nem várt mértékben egy majdan deklarálandó (fél)prezidenciális rendszer megalapozása céljából.

Holott a jobboldal bő négy évvel korábbi hatalmi berendezkedése alapvetően hiteles gazdasági láttelet talaján vette kezdetét: az azóta folyamatos hitelességi válságban lévő baloldal bukását követően ugyanis az állam, a háztartások és a lakosság – külföld felé fennálló – együttes külső adóssága vonatkozásában Magyarország Orbán 2010-es hatalomra jutásának időszakában eladósodottabb volt még Görögországnál is. A függetlenségi retorika népszerűségét felismerő jobboldal e pénzügyi katasztrófa helyzet kezelésére radikálisan restriktív módszertant alkalmaz immár ötödik esztendeje, melynek keretében tudatos szívóssággal porlasztja el a vele szemben alternatívaképzési potenciállal rendelkező piaci középosztály maradványtársadalmát a nagyvárosi központok mindegyikében. Ez utóbbi – térségünkben ily’ drasztikusan sehol se érvényesülő – trendre világít rá a kisvállalkozások tömeges megszűnését jelző, évről évre ismétlődő rekordadat (2013-ban 33 ezer, 2014-ben 40 ezer kisvállalkozás kényszertörölését regisztrálták hazánkban), valamint a multinacionális szegmensnek a különadókra visszavezethetően gyengülő beruházási aktivitása. A deklasszáció tömeges mértékét mutatja, hogy a 2014–2020 közötti uniós pályázati ciklus során a kormányzat sikerrel kezdeményezte Brüsszelben egy új operatív program (Rászoruló Személyeket Támogató Operatív Program) bevezetését, melynek keretében 34 milliárd forint értékben 250 ezer nyugdíjas, hajléktalan vagy kisgyermeket nevelő rászoruló tartós étellelmezését oldja meg élelmiszer-csomagok szétosztása révén.

Az „elmúlt nyolc év” máig hangoztatott fideszes kritikája – legalábbis a gazdaságpolitikával kapcsolatban – majd’ minden tekintetben megállja a helyét. Az ezredfordulót követően kibontakozó „szűk évtizednyi” világgazdasági prosperitásból az EU új tagállamainak döntő része számos téren profitált (sajnos egyedülként hazánkat kivéve), azonban a Baltikumtól az Adriáig terjedő nagy régió döntő részének az idő tájt megvalósuló gyors felzárkózása súlyos eladósodással járt együtt az érintett nemzetgazdaságok mindegyikében. A világsajtóban egykor csodált prosperitású köztes-európai országcsoport bruttó külső adóssága 2004 és 2011 között megduplázódott. E vészes trend következményeit máig viselni kénytelen hazánk is.

Az EU posztszocialista tagállamaiban másként jelentkezett ez az eladósodás: a Baltikum esetében a külkereskedelmi hiány volt a felelős, a visegrádiak többségénél a multinacionális szféra leányvállalatainak beruházási hitelfelvétele és az ahhoz kapcsolódó import volt a kiváltó ok, hazánkban pedig a túlerőltetett sztrádaprogram miatti állami költekezés. Az eladósodást mindenhol súlyosbította a multik profitrepatriálási gyakorlata, vagyis a beáramlásakor kedvező hatású működő tőke tartósan hozzájárult a feltörekvő nemzetgazdaságok későbbi pénzügyi válságához, ami rámutat az alacsony reálbérszint és a mérsékelt társasági adóterhelés kombinációján alapuló fejlődési modell korlátaira.

A feltörekvő országok csoportjában GDP-arányosan 60 százalék feletti külső nettó adósságállomány a közgazdaságtan „tankönyvi példái” szerint már rontja a növekedési ütemet, míg 90 százalék felett egyenesen kritikus módon hat a bővülésre. E törvényszerűség árnyékot vetett térségünknek a globális krízis kirobbanásáig kedvező növekedési mutatójára, ugyanis átlagosan minden 100 egységnyi tőkebeáramlásra (FDI-re) 62 egységnyi összesített adósságnövekedés jutott Közép-Európában a tárgyalt időszakban. Ez azt eredményezte, hogy 1 százaléknyi GDP-emelkedéshez 0,5-0,9 százaléknyi plusz adósságteher társult nemzetgazdaságonként.

Közép-Európa eladósodását a banki kamatjövedelemként és gyáripari profitként repatriált nagyvállalati eredmények, valamint a centrumországokhoz képesti nyomott bérekkel elért vállalati költségmegtakarítás elegye okozza, amit nem képesek ellensúlyozni az EU „nettó befizető” országaitól a „nettó haszonélvezők” felé érkező – a korábban csatlakozó mediterrán államoknak nyújtottakhoz képest – mérsékelt pályázati transzferek. Hazánk esetében például e szűk évtizednyi időszakban a GDP 15-20 százalékát (!) tette ki a fenti okokra visszavezethető éves jövedelemvesztés átlaga, míg az EU-ból érkező transzferek mindössze 2 százalékát adták évről évre a nemzeti össztermékünknek.

Az alaphelyzetet nyolcévnyi szocialista kormányzást követő hatalomra kerülésekor reálisan felismerő – de kezelésére alkalmatlan válaszokat megfogalmazó – Orbán 2010 őszén, az első különadó bejelentésekor a kabinet legfőbb célkitűzéseként nyíltan is az országot terhelő adósság leküzdését jelölte meg. Mint megállapította: annak elmaradása esetén „Magyarországot Görögországhoz hasonlóan maga alá temeti az adósság”. Az ezt követő adósságmenedzselés időszakában – a rendkívül egyenlőtlen tehermegosztása miatti súlyos társadalmi deficit ellenére – Orbán adóssággleépítő kurzusa komoly és tendenciaszerű (rész)eredményeket tudott felmutatni 2010-2014 között. A visegrádi országok átlagos külső adósságának több mint duplájával (!) rendelkező Magyarország a baltiak megegyező külső adóssága mellett utóbbiak kétszámjegyű növekedésével sem büszkélkedhetett, így helyzete a térségben messze a legkritikusabbnak számított.

A második Orbán-kabinet ciklusában a hazai gazdasági szereplők együttes – teljes külső – adóssága a nemzeti össztermékünkhöz mért – nemzetközileg kimagasló mértékű – 120 százalékról (!) 95 százalékára zuhant. E trend valószínűsíthető folytatódása esetén az évtized végére ismételten beállhat a 2003-ban mért, a látványos romlást megelőző 65-70 százalék körüli szint. A privát nyugdíjalapok mostanság lezárult államosítása teszi lehetővé a nemzeti össztermék 75 százaléka környékén stagnáló államadósságszintet, amely a vagyonfelélés ellenére kedvező a korábbi évtized gyors emelkedéséhez viszonyítva. Az államadóssági ráta e ciklus végére vélhetően a GDP 70 százalékára süllyed, ami nyugat-európai összevetésben már kifejezetten kedvező szintet jelent.

Mindez olyan globális korszakban történt, mikor Franciaország államadóssága vagy példának okáért Svájc külső adósságállománya a növekedésösztönzés és a szociális aktivizmus hatására megduplázódott. A középbal kormányzás éveiben megmutatkozó államkudarccal összevetve a makrogazdasági eredmények példátlanok: a nettó (tulajdonosi hitelek nélküli) adósság a GDP 60 százalékáról 40 százalékára csökkent, a fizetőképességet leginkább veszélyeztető rövid lejáratú külső bruttó adósság 30 százalékkal, azaz a GDP 18 százalékával lett alacsonyabb. Az adóssággleépítés oltárán egyoldalúan feláldozott növekedés és szociális béke tényére világít rá térségi leszakadásunk is. Az egy főre jutó össztermékkel kapcsolatban a 28 uniós tagállam átlagához képest a magyar GDP az előző kormányciklus válsággal terhelt éveiben 66

százalékról mindössze 67 százalékra „nőtt”, miközben például Lengyelorszáé ekkortájt 63 százalékról 68 százalékra, Romániáé 51 százalékról 54 százalékra, Szlovákiáé pedig 74 százalékról 76 százalékra növekedett.

A hazai jobboldali bázis az ágazati különadókat úgy értelmezi, mint az általános eladósodást okozó tarthatatlan szociálliberális jövedelemelosztási arány korrekciójának legfontosabb eszközrendszerét. Holott a térségi adóversenyben való hazai helytállás és a nyomott bérszínvonal többször büszkén deklarált versenyképességi eszköze a kabinetnek. 2014 őszén egy ázsiai gépipari multi nagyberuházását támogatta a kormányzat 30 milliárd forinttal, majd egy német autógyár bővítését újabb 40 milliárddal (mindez tízmilliós nagyságrendű dotáció munkahelyenként!). A feldolgozóipari multivállalatok kedvezményeinek megőrzését garantáló stratégiai megállapodások is e kormányokon átívelő veszjósló gyakorlat folytatására világítanak rá.

A kimagasló magyar adósságteher kezelése miatti (2006 nyara óta folyamatos) restriktiót és a nyomában fellépő hatéynyi mély belgazdasági krízist ugyan tavaly óta ismét elfedi a multinacionális export-enklávéknak a német növekedéshez kapcsolódó termelésbővülése, valamint az EU-támogatásból finanszírozott közületi beruházások sora, azonban az átmeneti javulás ellenére leszakadásunk hihetetlen mértéket ölt. Románia a rendszerváltás óta egy főre vetített GDP-ben mérten a hazánkkal összevetve fennálló elmaradása felét (!) dolgozta le, míg a '90-ben még 30 százalékkal (!) mögöttünk álló Lengyelország immár 4 százalékkal előz meg bennünket e mutató tükrében. A hazánkban párhuzamosan alkalmazott külső (árfolyam-politikai) és belső (jövedelempolitikai) leértékelés jellemezte heterodox fideszes gazdasági mix egyidejűleg kifejezetten neoliberális (a flat tax bevezetése és a fiskális restriktió alkalmazása miatt), neokonzervatív (a két lépcsőben 700, majd 175 milliárdot a gazdaságba pumpáló jegybanki növekedési hitelprogram okán) és unortodox (az ágazati különadók tekintetében).

Alapjaiban a felső középosztály és az államfüggő alsó középrétegek alkotta jobboldali véleményformáló közeg egzisztenciális érdekeit és a közpolitika primer adósságcsökkentő célkitűzését szolgálja a 173 ezer devizahitel-törlesztőt preferáló, mostanság zajló devizahitel-forintosítás és törlesztésvisszatérítés, ami a gyors, de a „demokratikus ellenzék” töredezettsége miatt átmenetinek ígérkező népszerűség-vesztési pálya lezárultával stabilizáló hatással lesz majd a kormánypárti bázisra.

A középosztályi közeg kulturális-szabadidős önreprezentációját szolgálja a vidéki főterek és városközpontok rekonstrukciója, valamint a fővárosi kulturális gigaberuházások sora (Várkertbazár, Múzeum-negyed) és az összességében százmilliárdos stadionfejlesztési program. A jóléti kiadások terhére megvalósított presztízsberuházások annak ellenére folytatódnak hazánkban, hogy vásárlóerő-paritáson számolva egy átlagos jövedelmű magyar család vásárlóereje már csak az egyébként emelkedő román, bolgár és horvát szintet haladja meg az EU-ban.

A gazdaságtörténeti mértékű és hosszúságú államháztartási megszorítás ellenére a forráspazarlás kódolva volt az elmúlt ciklus minden büdzséjébe, vagyis a Kornai János professzor által már évtizedekkel korábban az államszocializmus költségvetési viszonyaira vonatkoztatott „puha költségvetési korlát” torz redisztribúciós modelljének ismételt és tartós jelenlétével vagyunk kénytelenek számolni.

A látványos mérlegegyenleg-javulás ellenére e forráspazarlás egyaránt érinti a büdzsé kiadási és bevételi oldalát. Ide sorolandó a bevételi főösszegeken belül az évente ezermilliárdnyi nagyságrendű nagyvállalati adóalap-csökkentést lehetővé tevő profitelköltségelési gyakorlat és bizonyos áfacsalások vizsgálatának a NAV-ra kényszerített tilalma. A kiadási főösszegeken belül ezen akut forráspazarlás tetten érhető az évről évre 80 milliárdot felemésztő közszolgálati médiahálózat fenntartásakor éppúgy, mint a vidéki kormánypárti vállalkozók számára a minimálbér feléért munkaerőt biztosító (évente 60 milliárdba kerülő) improduktív közmunkarendszerben. Mindemellett a ciklus egészében együttesen tízmilliárdnyi nagyságrendű forrást lekötő stratégiai-tanácsadói szerződések gyakorlata, valamint az újonnan létrehozott kormányzati intézetek hálózata is komoly mértékű erőforrás-pazarlásról árulkodik. Hiánypótló fővárosi közlekedési nagyberuházások (a budapesti körgyűrű befejezése, a hármas metró felújítása, a ferihegyi

gyorsvasút megépítése), humán infrastrukturális fejlesztések sora, illetve az ország távlati növekedési alapjai látják kárát e rövidlátóan pazarló költségvetési forrásgazdálkodásnak.

Az adósságkezelésben számos részeredményt felmutatni képes kormányzat a hazai média túlnyomó részének hallgatásától kísérve súlyos társadalmi kárt okoz a humán vagyon, a fizikai infrastruktúrák, a lakossági ingatlanállomány, valamint a – pótló beruházások elmaradása okán – tartós fogyasztási cikkek műszaki állapotának erodálása révén. A beruházáshalasztás és a forráshiány tartósan jelen lévő kísérőjelenségei e „hadigazdálkodás-szerű” közpolitikának. Az EU-ban példa nélküli, hogy a hazai fejlesztési források 97 százaléka (!) az unióból származik, vagyis a nemzeti össztermék több mint felének (!) redisztribúciója ellenére nem állnak rendelkezésre nemzetállami fejlesztési források. Hasonló megállapításokat tesz az IMF 2014-es országértékelése, melyben a globális szervezet leszögezi: hazánk fejlődésére legnagyobb kockázattal immár az alacsony növekedés van, hiszen Magyarország a potenciális 1,75 százalékos növekedési képességének konzerválódása esetén a mostani Spanyolország fejlettségét 2069-re éri majd el.

A világszerte a szegények közterhének tekintett forgalmi adónak az EU-ban mérhető legmagasabb (27 százalékos) általános kulcsa e folyamatok eszkalálódásához vezet, amit az is jelez, hogy statisztikák sorának tanúsága szerint hazánk hat „vidéki” régiójából öt az EU legszegényebb (!) régiói közé tartozik. Különösen égbekiáltó a humán részrendszerek tartós erőforrásvesztése annak fényében, hogy a magyar adóterhelés GDP-arányosan a szlovák-román szintnél 10 százalékkal magasabb, míg a cseh-lengyel szintnek 5 százalékkal áll felette.

A közbeszerzéseket domináló – profitját külföldi bankszámlákon parkoltató – „nemzeti” oligarchaosztály fémjelezte hazai félperiferikus kapitalizmusvariáns alacsony hozzáadott-értéke, gyenge jövedelemtermelő- és eltartó képessége okán tagadhatatlan kiváltó oka a humán tőke vészes leromlásának. E konzerválódó gazdaságszerkezet miatt a 2010–2012 folyamán mérhető állóeszköz-„felhalmozás” 18 százalékos negatívumot (!) mutatott hazánkban, amit a 2013–2014-es 14 százalékos emelkedés sem volt képes ellensúlyozni. Tehát az előző kormányzati ciklus egésze során a lakossági és vállalkozási tulajdonú eszközparknak és ingatlanállománynak még az amortizációját se volt képes pótolni a beruházások egésze. Eközben a lakossági végfogyasztás a tíz évvel korábbinál még mindig 2 százalékkal alacsonyabb, habár 2014-ben az ország fizetési és tőkemérlege 6,4 százalékos többletet mutatott, azonban e pénzügyi többlet rendkívül súlyos belgazdasági és társadalmi ár felvállalásával volt csak realizálható, amit részben elfedett a multik realizálta exportnövekmény.

A legnagyobb londoni gazdasági elemzőházként nyilvántartott Capital Economics szerint a 2015 decemberére hordónként mindössze 60-65 dollár környékére süllyedő világpiaci Brent-nyersolajár nyújtotta kedvező külső hatások ellenére is tartósan legfeljebb csak 2-2,5 százalékos növekedési potenciállal rendelkező hazai gazdaság teljesítményhiánya folytán Magyarország perspektívátlansága csak a '80-as évek végének langymelegéhez mérhető. A folyamatosan csökkenő, helyben maradó jövedelem, a nyugdíjrendszer akut forráshiánya, a társadalmi tartalékok múltbeli felélése, a roncs társadalom „belső gyarmatainak” vészes leromlása okán továbbra is leszakadó, permanens megszorítás sújtotta, tetszhalottá hibernált ország sokáig alussza még a lopakodva épülő prezidenciális modell jövőtlenségét rejtő, kényszerű rémálmát.